

Wat kan België van het Finse onderwijsstelsel leren?

2014/4

03 | 09 | 2014

 MENSEN

 WELVAART

 BESCHERMING

Wie kan een bekende Fin noemen? Of een belangrijke historische gebeurtenis van het land? Afgezien van enkele technologische successen speelt Finland een discrete rol op het internationale toneel. En toch is dit het eerste land dat opkomt bij mensen die bezig zijn met de kwaliteit van het onderwijs. Het Finse onderwijs wordt vaak tot voorbeeld gesteld. Al vijftien jaar lang getuigen internationale evaluaties van de uitmuntendheid van het Finse leerplichtonderwijs: het gemiddelde niveau is een van de hoogste van de OESO-landen (figuur 1) en zelfs de zwakste leerlingen behalen goede resultaten. Het Finse hoger onderwijs blijft niet achter: 14 universiteiten en 26 hogescholen verwelkomen meer dan 300.000 studenten¹. Meer algemeen behalen de volwassen Finnen topscores op wereldniveau in taal- en rekenvaardigheid². De bijscholing biedt altijd een ontwikkelingstraject aan, ongeacht het niveau en het studietype van de persoon die het volgt.

We geven hier een overzicht van het Finse onderwijssysteem en maken een onderscheid tussen wat wel en niet transposeerbaar is naar België. We beginnen met een beschrijving van de kenmerken van de Finse maatschappij, om daarna de organisatie van het onderwijs en de eigenschappen van het schoolsysteem toe te lichten. Vervolgens bespreken we de schoolervaring van de Finse leerlingen. Tot slot gaan we nader in op de opleiding en de profielen van de leerkrachten, die vaak als “het geheim van de kwaliteit van het onderwijs” worden voorgesteld.

¹ Ter referentie, Finland telt ongeveer 400.000 jongeren tussen 18 en 23 jaar. Bron: Statistics Finland.

² OECD Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills, OECD, 2013.

LAURENT FOURNY
Senior Fellow

Bij het opstellen van dit document hebben we nooit volledigheid beoogd. Enerzijds hebben we met opzet de voorkeur gegeven aan het leerplichtonderwijs, omdat het veel innovaties kent die onmiddellijk bruikbaar zijn voor het onderwijs in België. Anderzijds blijven vele vragen onbeantwoord die verder onderzoek vereisen.

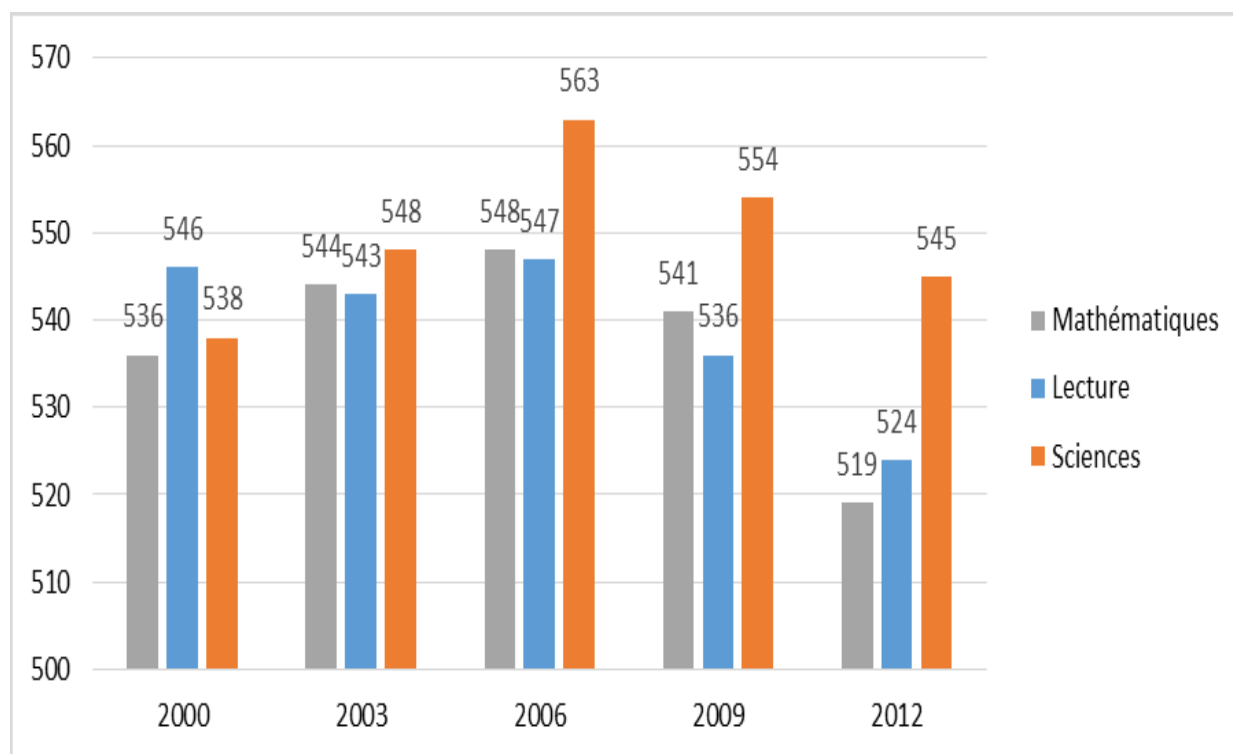
Itinera meent dat het onderwijs een cruciale rol speelt in de vooruitgang van een samenleving. Finland toont ons duidelijk dat vooruitgang geworteld is in de school, die dan ook de grootste aandacht verdient.

De alfabetiserings- en rekenniveaus die bij Finse volwassenen werden vastgesteld, behoren tot de hoogste ter wereld

Figuur 1: gemiddelde PISA-score van Finse leerlingen van 15 jaar
(score 500 = OESO-gemiddelde)

A. Maatschappelijke context

Finland stond eeuwenlang onder Zweedse heerschappij. In 1809 nam Rusland het bewind over. Tijdens de Russische periode maakte de nationale Finse beweging opgang. Het Finse nationale epos, de Kalevala, samengesteld door Elias Lönnrot, werd gepubliceerd in 1835.

De talen

Finland heeft twee officiële talen: Fins en Zweeds. Hoewel het Zweeds de moedertaal is van minder dan 10% van de bevolking, spreekt de helft van de Finnen het vloeiend. Het statuut van de Zweedstaligen, dat door de grondwet wordt gewaarborgd, voorziet dat zij onderwijs kunnen volgen in hun taal (indien hun gemeente wordt erkend als tweetalig of eentalig (Zweeds)). Daarnaast spreken iets meer dan duizend Sami (Lappen) in het noorden van Finland Sami. De moedertaalsprekers van één van de twee nationale talen zijn verplicht de andere taal te leren in de basisschool (drie jaar). De jonge Finstaligen zijn niet erg gemotiveerd om Zweeds te leren en weinig Finstaligen spreken courant Zweeds, dat grotendeels wordt verdrongen door het als belangrijker beschouwde Engels. De Zweedstaligen, een duidelijke minderheid, spreken bijna allemaal vrij vlot Fins. De afschaffing van het 'verplichte Zweeds' op school is een terugkerend thema in politieke debatten.

Na de Russische revolutie van 1917 werd Finland onafhankelijk. Het land kwam uitgeput en verwoest uit de Tweede Wereldoorlog, na confrontaties met de Sovjet-Unie en Duitsland. In 1947 werd Finland door de Vrede van Parijs verplicht tot herstelbetalingen aan de Sovjet-Unie. In 1955 maakte Finland aanspraak op zijn neutraliteit (die tijdens de Koude Oorlog nauwgezet werd gehandhaafd). De wetgevende macht is in handen van de Eduskunta (het uit één kamer bestaande parlement, dat 200 afgevaardigden telt), de hoogste staatsinstelling. Het parlement verkiest de regering, die de uitvoerende macht uitoefent. Net als in België bestaat de regering uit een coalitie, die voor elke legislatuur een consensueel programma moet bepalen.

De Finse bevolking is homogener dan de Belgische. Het verschil tussen de hoogste en

Scandinavisch egalitarisme

Net als de andere Scandinavische landen voerde Finland het stemrecht voor vrouwen in bij het begin van de 20ste eeuw (1906), met een gelijke verkiesbaarheid voor mannen en vrouwen. In België kregen vrouwen pas stemrecht in 1948.

laagste inkomens is klein, en het aandeel van de bevolking dat ten minste één officiële taal beheerst, is groot. Om een gelijke behandeling van alle burgers tot stand te brengen en te handhaven, heeft Finland een gelijkheidswet aangenomen (L21/2004), die elke discriminatie op basis van leeftijd, nationaliteit, taal, religie, gezondheidstoestand of seksuele geaardheid verbiedt. Dat betekent meer bepaald dat gratis onderwijs en financiële steun ook aan buitenlanders (ingeschreven als permanente inwoners) worden verstrekt.

Finland kent veel minder immigratie dan België: tussen 2002 en 2011 verwelkomde België ongeveer 700.000 immigranten, goed voor 6,4% van de bevolking (zonder rekening te houden met de Fransen en Nederlanders). Finland ontving in dezelfde periode slechts 145.000 immigranten (afgezien van de Zweden, 2,7% van de bevolking). Toch neemt Finland tal van maatregelen om de integratie van immigranten te bevorderen (zie kader).

De Belgische leerkrachten, die meer met diversiteit worden geconfronteerd dan hun Finse collega's, moeten dus in staat zijn om hun onderwijs te differentiëren, hoewel ze doorgaans minder goed zijn opgeleid.

B. Organisatie van het onderwijs

Het Finse leerplichtonderwijs geeft de voorkeur aan de cohesie van leeftijdsgroepen. Het onderwijs is gemengd, gratis en verplicht tot de leeftijd van 16 jaar. Het hoger onderwijs is daarentegen zeer selectief: er zijn selectieproeven voor alle hogere studies. Hieronder beschrijven we de verschillende onderwijstypes (met uitzondering van het volwassenenonderwijs, dat vergelijkbaar is met ons onderwijs voor sociale promotie).

Leerplichtonderwijs

Net als in België beslissen de ouders of hun kind wel of niet naar het – eenjarige – kleuteronderwijs gaat. Hoewel het niet verplicht is, moeten alle gemeenten deze dienst aanbieden. Meer dan 98% van de kinderen bezoekt de kleuterschool³. In België stellen we een vergelijkbaar percentage vast, vanaf de leeftijd van 2,5 jaar⁴.

In 1965 voerde Finland een verplicht gemengd (d.w.z. zonder scheiding van jongens en meisjes) en gratis onderwijs in (peruskoulu). Deze onderwijshervorming, die plaatsvond tussen 1972 en 1977, paste in het kader van het streven naar een meer rechtvaardige maatschappij. Ze lijkt de sociale mobiliteit te hebben bevorderd⁵, ook al moest de regering de volgende jaren bijkomende maatregelen opleggen, zoals het verbod op het groeperen van leerlingen volgens competentieniveau. Later werd de scheiding tussen het basisonderwijs en het lager hoger onderwijs opgeheven, om een pedagogisch continuüm van negen jaar te verzekeren voor leerlingen tussen 7 en 16 jaar. Een facultatief tiende jaar geeft de leerlingen die dat wensen de kans om hun competenties te verbeteren. In de praktijk wordt die optie echter zelden gebruikt. Sinds 2014 gaan er stemmen op om de duur van het leerplichtonderwijs met een jaar te verlengen, maar dat regeringsplan stuit op felle kritiek en is nog niet uitgevoerd⁶.

3 Sahlberg, P., The secret to Finland's success: educating teachers, Stanford Center for opportunity policy in education, 2010.

4 Indicateurs de l'enseignement: www.enseignement.be/indicateursenseignement - UNESCO Institute for statistics: www.uis.unesco.org

5 Pekkarinen, T., Uusitalo, R. et Kerr, S., "School tracking and intergenerational income mobility: Evidence from the Finnish comprehensive school reform", *Journal of Public Economics* vol. 93 (7-8), pp. 965–973, 2009. Geciteerd in Hindriks, J. en Verschelde, M., "L'école de la Chance", *Regards économiques*, nr. 77, 2010.

6 Gesprek met professor Kalmbach (hoogleraar aan de universiteit van Jyväskylä)

Ugo Cygnaeus (1810 – 1888)

Al in de 19e eeuw was de lutherse predikant Ugo Cygnaeus, in 1861 benoemd tot algemeen inspecteur van het basisonderwijs, voorstander van een uniek, gemengd en verplicht lager onderwijs voor alle kinderen. Voor het eerst in het algemeen onderwijs voerde hij handwerk in, dat vandaag nog steeds op het programma staat.

In dezelfde lijn vormen in de Franse Gemeenschap in België: “de vorming in het kleuteronderwijs en de acht eerste jaren van het verplicht onderwijs een pedagogisch continuüm, gestructureerd in drie stappen, dat beoogt alle leerlingen de nodige bekwaamheidsniveaus te verschaffen die nodig zijn voor hun sociale integratie en de voortzetting van hun studies”⁷. Deze nieuwe organisatie moet elke leerling in staat stellen “de leerplicht te volbrengen, zonder onderbreking, in eigen tempo en zonder zittenblijven”⁸, in een en dezelfde cyclus.

“ *Finland heeft sinds kort (1996) een hoger beroepsonderwijs (140.000 leerlingen in 25 scholen) dat veel belang hecht aan nauwe contacten met ondernemingen, de industrie en de dienstensector, voornamelijk op lokaal niveau.* ”

Een opvallend verschil is dat de Finse kinderen leerplichtig zijn tot 16 jaar, tegenover 18 jaar in België⁹.

Het huisadres bepaalt in welke school een leerling wordt ingeschreven. De voogd kan een aanvraag indienen voor inschrijving in een andere school, maar die zal enkel worden aanvaard als de reden gerechtvaardigd is en als er nog vrije plaatsen zijn. Als de aanvragen de beschikbare plaatsen in een school overschrijden, rangschikt de gemeente de aanvragen volgens prioriteit (medische reden, aanwezigheid van een broertje of zusje, enz.). In landen waar de woonwijk nauw verband houdt met de socio-economische status van het gezin, zou een dergelijk beleid leiden tot een (sociale) segregatie tussen scholen.

Maar dat geldt niet voor Finland, waar de sociale segregatie lager is dan in de rest van de wereld. Een onderzoeker van het Instituut voor migratie heeft de invloed bestudeerd van de immigratie op de schoolkeuze van de ouders in de stedelijke regio van Turku (6e grootste stad van Finland, 180.000 inwoners)¹⁰. De ouders bleken in hun keuze vooral belang te hechten aan de nabijheid van de school. Ze zagen het niet zitten om hun kind naar een verder gelegen school te sturen of om te verhuizen. De PISA-resultaten bevestigen deze sociale homogeniteit in het verplicht onderwijs. Slechts een van de vijftien wijken van Turku telt (nauwelijks) meer dan een derde immigranten.

7 Decreet dat de prioritaire taken bepaalt van het basisonderwijs en van het secundair onderwijs en de structuren organiseert die hun uitvoering mogelijk maken, 24 juli 1997.

8 Decreet tot bevordering van het welslagen in de basisscholen, 14 maart 1995.

9 Tenzij de leerling zijn getuigschrift van het hoger secundair onderwijs vroeger haalt. Voor leerlingen van 15 tot 16 jaar geldt de verplichting slechts deeltijds.

10 Komulainen, S., 'White flight' in Finland? A qualitative Study into Finnish-born Families' Housing and School Choices in Turku, Finnish Yearbook of Population Research XLVII 2012, pp. 51-64.

Opvang van immigranten

Het ministerie van Onderwijs organiseert “onderwijs voor immigranten” dat gericht is op het bevorderen van “goede etnische relaties, gelijkheid en etnische integratie. De verbetering van de internationale mobiliteit en het multiculturalisme is een van de doelstellingen van de Strategie 2020. Het integratiebeleid van het ministerie is niet enkel bedoeld voor immigranten, maar ook voor de [inheemse] Finse bevolking. Integratie wordt beschouwd als een tweerichtingsproces dat de maatschappij in haar geheel beïnvloedt.” Het valt nog af te wachten wat men voor de Finnen van inheemse origine zal voorzien.

Infopankki (“Finland in uw taal”), de uitstekende onthaalwebsite voor immigranten, bevat alle nuttige informatie in 13 talen, die meer dan een derde van de wereldbevolking dekken (waaronder de officiële talen van de zes landen met het grootste aantal emigranten naar Finland in de afgelopen jaren: Estland, Rusland, China, Somalië, Irak en Zweden).

De immigranten kunnen een eenjarige opleiding volgen, waarin ze de officiële talen en het arbeidsrecht leren. Bovendien kunnen ze financiële steun krijgen om deel te nemen aan andere opleidingen die nuttig worden geacht (wet 493/1999 inzake “de integratie van immigranten en de opvang van asielzoekers”). De vraag dringt zich op of een dergelijk initiatief, dat ongetwijfeld lovenswaardig is, haalbaar is in landen met een zo hoog immigratiepercentage als België.

De schoolkeuze is geratificeerd door de leerplichtwet (1998). De keuzevrijheid is nog altijd beperkter dan in andere landen. Naast de hierboven beschreven (onvermijdelijke) volgorde van prioriteit voor de scholen waar de vraag het aanbod overschrijdt, geldt er nog een andere beperking voor de schoolkeuze. Ouders mogen de school van hun kind slechts op drie momenten kiezen: bij het begin van het leerplichtonderwijs, bij het begin van het derde jaar en bij het begin van het zevende jaar. De gemeenten, die een aanzienlijke autonomie hebben in de organisatie van het onderwijs, nemen verschillende posities aan ten aanzien van dit wettelijke kader. In de enige grootstedelijke regio, Helsinki, zijn de meningen erg verdeeld. De gemeente Vantaa wil de uniformiteit tussen de scholen verzekeren door de schoolkeuze te beperken, terwijl Helsinki, dat zeer “pro keuze”¹¹ is, compenserende maatregelen heeft genomen, met onder meer een directe positieve discriminatie voor scholen in buurten met een socio-economisch niveau onder het gemiddelde.

Hoewel sommige auteurs menen dat de schoolkeuze de gelijkheid van het leerplichtonderwijs ondermijnt, bestaan er nog maar weinig studies over het verband tussen de leerprestaties en de schoolkeuze. De impact van de schoolkeuze op de leerprestaties en de motivatie van de leerlingen is nog niet empirisch onderzocht¹².

11 Varjo, J. en Kalalahti, M., Recognising and controlling the social cost of parental school choice, extract uit een presentatie tijdens een conferentie 2014.

12 Koivuhovi, S., et Sirkku, K., The impact of school choice on pupils' learning, learning-related attitudes and motivation, extract uit de ECER-conferentie, 2013.

De schoolkeuze is, net als in België, een struikelblok in veel debatten over het onderwijs, waarin de verdedigers van de vrije keuze lijnrecht tegenover de aanhangers van de sociale diversiteit op school staan.

Hoger secundair onderwijs (lukio)

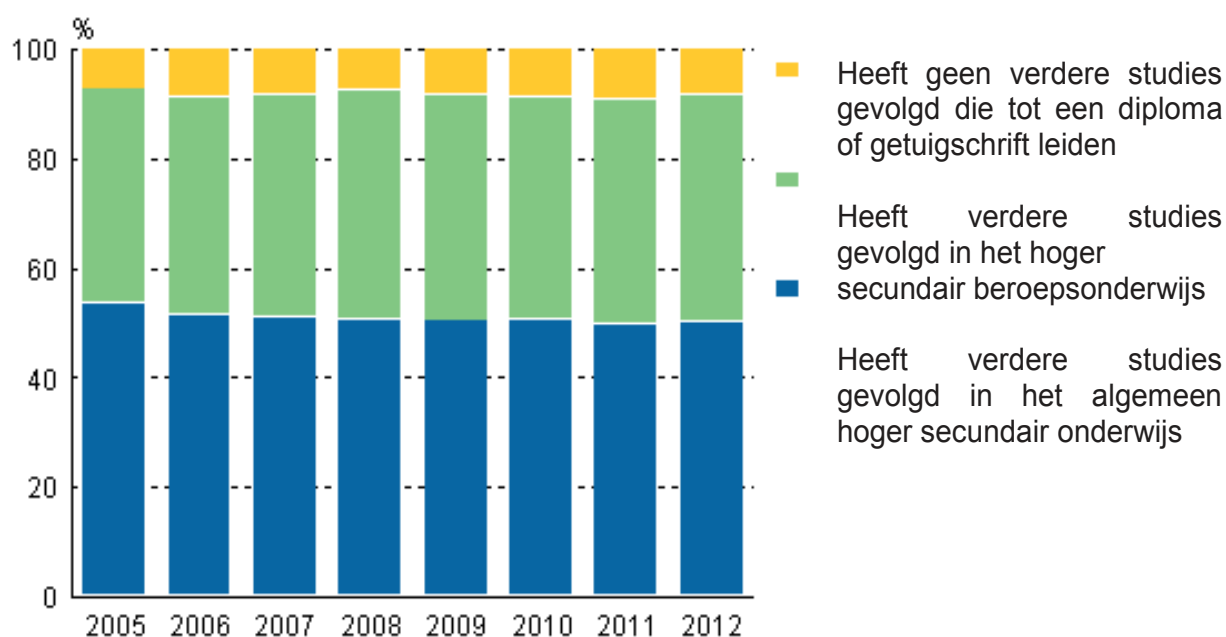
Leerlingen die (op 16-jarige leeftijd) het verplicht onderwijs afronden, kunnen hun studies voortzetten in het algemeen onderwijs of in het beroepsonderwijs. In beide gevallen moeten ze een aanvraag indienen. Een nationaal selectiesysteem classificeert de leerlingen op basis van criteria zoals de schoolresultaten en de beroepservaring (voor het beroepsonderwijs), maar laat de meeste kandidaten doorstromen naar het algemeen onderwijs: 94% voor het algemeen onderwijs en 81% voor het beroepsonderwijs¹³.

Een op twee afgestudeerden van het leerplichtonderwijs zet zijn studies verder in het algemeen hoger secundair onderwijs (figuur 2).

¹³ Statistics Finland, Entrance to education, http://stat.fi/til/khak/2012/02/khak_2012_02_2014-04-29_tau_001_en.html

Figuur 2: Voortzetting van de studies na het leerplichtonderwijs, 2005-2012, %.

Bron: Statistics Finland.

De lessen worden op maat georganiseerd. De leerlingen bepalen hun curriculum zelf. Ze moeten 75 modules van 38 lessen met succes afronden. Indien ze niet slagen voor een van deze modules, kunnen ze een herexamen afleggen.

In het beroepsonderwijs moeten de leerlingen 120 studiepunten behalen (een studiepunt komt overeen met ongeveer 40 werkuren) en slagen voor een praktijktest om hun diploma te krijgen.

In België bedraagt de participatiegraad in het algemeen onderwijs (tweede en derde graad) 41% in de Vlaamse Gemeenschap¹⁴ en 54% in de Franse Gemeenschap¹⁵.

Ongeacht de vorm van het hoger secundair onderwijs, voltooien de leerlingen de opleiding meestal in drie jaar. Na de afronding van het algemeen hoger secundair onderwijs nemen ze deel aan een maturiteitsexamen (ylioppilastutkinto of matriculatie-examen) dat in alle scholen hetzelfde is en twee keer per jaar wordt georganiseerd (in het voorjaar en in het najaar). Slagen voor dit examen wordt algemeen ervaren als een persoonlijk succes, gesymboliseerd door het recht om de traditionele witte pet te dragen.

De leerlingen moeten proeven afleggen voor verschillende vakken. Een geldig maturiteitsexamen bestaat uit ten minste vier proeven. De moedertaalproef¹⁶ is verplicht. De leerling mag de drie andere proeven kiezen uit de volgende vakken: de andere landstaal¹⁷, wiskunde, een vreemde taal (meestal Engels, maar ook Frans, Duits, Latijn, enz. zijn mogelijk), biologie, chemie, fysica, geografie, geschiedenis, sociale wetenschappen, psychologie, filosofie, gezondheid, godsdienst (luthers-evangelisch of orthodox) en ethiek. De leerlingen nemen doorgaans deel aan vijf proeven. Het is zeldzaam dat studenten meer dan zeven proeven afleggen.

Voor sommige vakken (wiskunde en de vreemde taal) moet de leerling kiezen tussen twee moeilijkheidsniveaus: basis of gevorderd. Een goede kennis van wiskunde is vereist om te slagen voor de gevorderde proef, die de weg opent naar wetenschappelijke studies.

14 Vlaams onderwijs in cijfers 2012-2013

15 Indicateurs de l'enseignement: www.enseignement.be/indicateursenseignement

16 Fins, Zweeds of Sami

17 Fins of Zweeds

De leerlingen moeten ten minste één proef van gevorderd niveau kiezen.

Nadat de leerling voor de vier verplichte proeven is geslaagd, ontvangt hij een getuigschrift met vermelding van de vakken, de moeilijkheidsgraad (indien van toepassing) en de voor elk vak behaalde kwalificatie:

- Laudatur (5% van de studenten), de hoogste kwalificatie
- Eximia cum laude approbatur (15%)
- Magna cum laude approbatur (20%)
- Cum laude approbatur (24%)
- Lubenter approbatur (20%)
- Approbatur (11%), voldoende
- Improbatur (5%), onvoldoende

De kwalificaties worden toegekend op basis van de verdeling van de resultaten van alle studenten voor een vak. Het vereiste aantal punten om een kwalificatie te behalen varieert dus van jaar tot jaar. Oorspronkelijk was de ylioppilastutkinto een toelatingsexamen voor de universiteit van Helsinki.

Nieuwste ontwikkelingen van het maturiteitsexamen

In de jaren 1960 en 1970 kreeg de ylioppilastutkinto veel kritiek: de werklast was te hoog voor de studenten, er werd (en wordt) te veel belang gehecht aan dit ene examen, enz. Er werd geopperd om het af te schaffen, maar de politieke partijen slaagden er nog niet in een consensus te vinden (Vuorio-Lehti 2006).

Meer recent, in 1994, kregen de studenten het recht om het examen te spreiden over drie opeenvolgende perioden (halfjaarlijks), terwijl ze vroeger alle proeven in een enkele zitting moesten afleggen.

In de loop van de tijd is het geëvolueerd tot een maturiteitsexamen, dat verbonden is aan de lukio. De universiteiten en hogescholen (ammattikorkeakoulu) organiseren toelatingsproeven, die samen met het maturiteitscertificaat het toelatingsdossier van de student vormen. Sommige afgestudeerden beschouwen dit certificaat als het einde van hun opleidingsperiode, dat de weg naar de werkvloer opent. Een jaar na het verkrijgen van het certificaat is 44%¹⁸ van de afgestudeerden aan het werk, terwijl 37% voltijds verder studeert. Voor hen is het maturiteitscertificaat louter een toelatingsvoorwaarde voor de universiteit. In bepaalde disciplines (meer bepaald de exacte wetenschappen) en/of bepaalde universiteiten zorgt een goed resultaat in het maturiteitsexamen voor een volledige vrijstelling van specifieke toelatingsproeven. Finland heeft een rechtvaardig onderwijssysteem ingevoerd in het leerplichtonderwijs (om te garanderen dat alle leerlingen dezelfde basiskennis verwerven) maar kiest voor een veel selectievere benadering in het hoger secundair onderwijs, althans voor de studenten die later hogere studies willen aanvatten.

Kwalificatieonderwijs (of beroepsonderwijs)

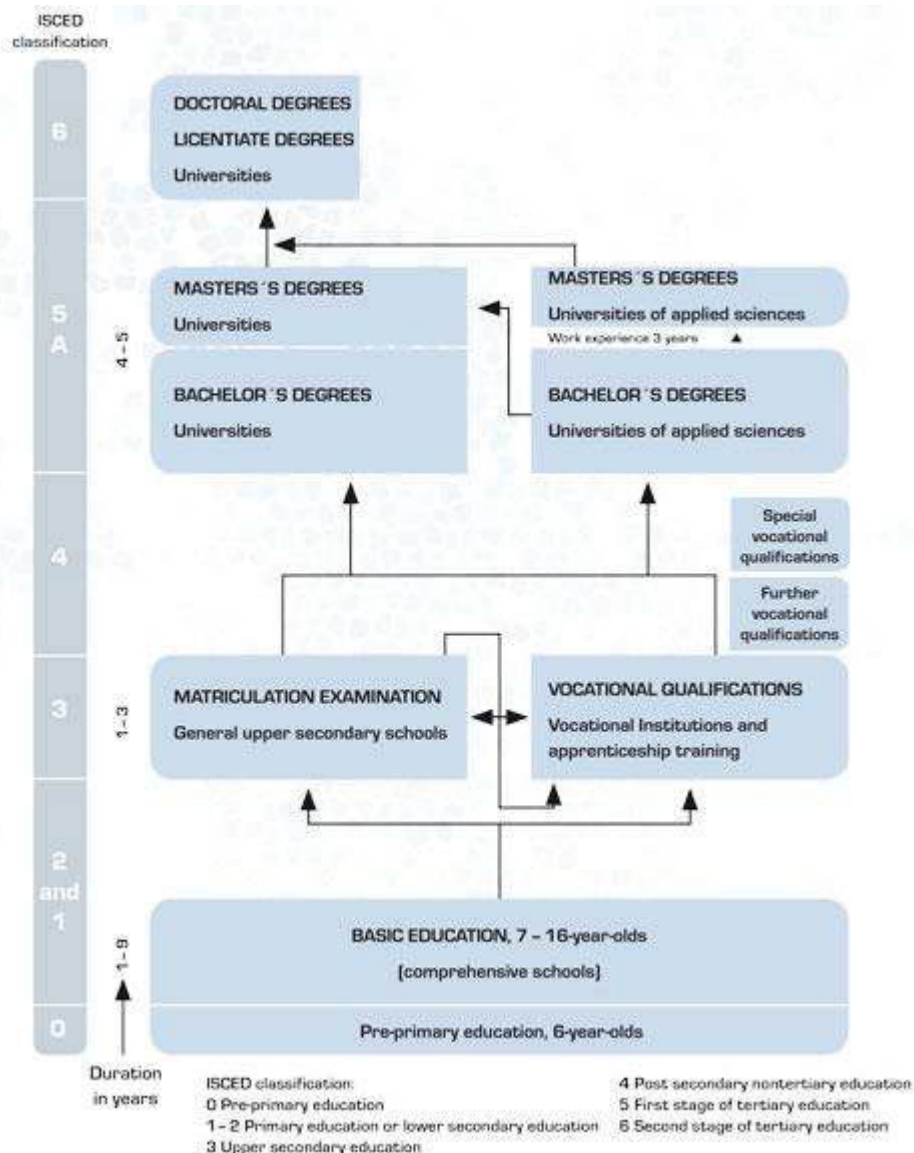
Het beroepsonderwijs biedt veel opleidingsmogelijkheden. De toegang tot dit type van onderwijs is gebaseerd op de waargenomen competenties en staat open voor verschillende profielen (figuur 3): van de afgestudeerde leerling uit het leerplichtonderwijs tot de volwassene.

De competentiegerichte kwalificaties bieden de volwassenen een flexibele manier om hun professionele competenties te verbeteren en te onderhouden. De vertegenwoordigers van de bedrijfswereld spelen een grote rol in de planning, de uitvoering en de evaluatie van de competentiegerichte kwalificaties. Zo garandeert men dat het beroepsonderwijs mee evolueert met de bedrijfswereld.

De professionele competenties worden beoordeeld aan de hand van competentietests, ongeacht of de competenties verworven zijn door werkervaring, studies of andere activiteiten. Wat telt, is het aantonen van de verworven vakbekwaamheden en vaardigheden. Het beroepsonderwijs wordt afgesloten met een beroepsdiploma (kwalificatie). Het is ook mogelijk om, na een passende opleiding, een dubbel diploma te behalen (kaksoistutkinto, maturiteitsexamen en beroepsdiploma).

¹⁸ Finding employment became slightly more difficult for recent graduates, Statistics Finland, 12/2/2014. Site: http://stat.fi/til/sijk/2012/sijk_2012_2014-02-12_tie_001_en.html

Figuur 3 – Onderwijssysteem in Finland

Men maakt een onderscheid tussen verschillende competentieniveaus:

- **Het basisberoepsonderwijs** (initial vocational qualifications) bereidt de studenten voor op de werkwereld. Het ontvangt vooral studenten die het leerplichtonderwijs of het algemeen hoger secundair hebben voltooid. De opleiding wordt verstrekt in opleidingsinstellingen of in bedrijven, in het kader van leerstages.
- **Het gevorderde beroepsonderwijs** (further vocational qualifications) leidt de studenten op tot bekwame werknemers in een bepaald domein.

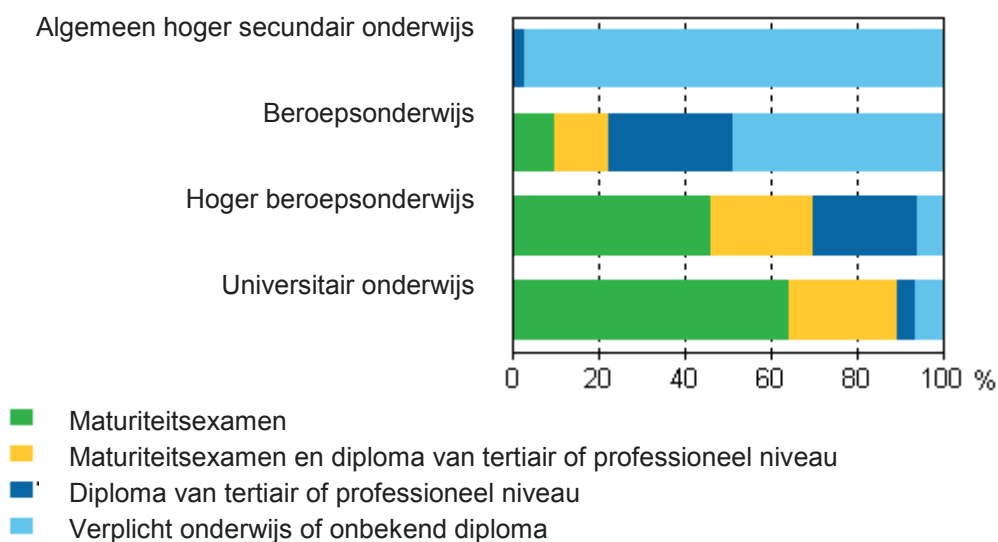
- **Het gespecialiseerde beroepsonderwijs** (specialist vocational qualifications) stelt de studenten in staat het hoogste competentieniveau te bereiken in het beroep domein.

Een voorafgaande beroepservaring is vereist om het gevorderde en gespecialiseerde beroepsonderwijs te volgen.

In 2012 telde het beroepsonderwijs (secundair niveau) 112.000 nieuwe studenten, van wie de helft rechtstreeks uit het leerplichtonderwijs afkomstig was (figuur 4). Meer dan 20% had een diploma van het algemeen hoger secundair onderwijs.

Figuur 4 – Nieuwe studenten per onderwijstype en per behaald diploma of getuigschrift, 2012, %.

Bron: Statistics Finland.

Hoger onderwijs

Het hoger onderwijs is zeer selectief; alle studierichtingen hanteren een numerus clausus. In België zijn alleen de medische studies sinds 2004 onderworpen aan een quotum¹⁹ (ingevoerd in 1998). Sommige van de nieuwe studenten aan de universiteit hebben, naast een diploma van het hoger secundair onderwijs, ook een diploma van tertiair niveau (20%) of een beroepsdiploma (5%). Een op vier nieuwe universiteitsstudenten heeft dus nog gestudeerd tussen het behalen van het diploma van de lukio en de toelating tot de universiteit, vrijwillig of uit noodzaak (bv. bij een weigering tot inschrijving in de gewenste faculteit net na het lukio-examen).

Finland heeft onlangs (1996) een hoger beroepsonderwijs ingevoerd (ammattikorkeakoulut, 140.000 studenten in 25 hogescholen, in 2012), dat gericht is op "nauwe contacten met bedrijven, de industrie en de dienstensector, vooral op lokaal niveau"²⁰. De toegang tot de professionele master vereist trouwens drie jaar beroepservaring. Eén jaar na het behalen van het getuigschrift bedraagt de tewerkstellingsgraad van de afgestudeerden 85% (vergelijkbaar met het percentage afgestudeerden met een universitaire master of een doctoraat)²¹.

In België bedraagt de tewerkstelling één jaar na voltooiing van de studies 75% voor de afgestudeerden van de universiteit en 70% voor de afgestudeerden van de hogeschool²². Een diepgaande studie over het verband tussen het aantal afgestudeerden van het hoger onderwijs per richting en de arbeidsmarkt zou inzicht kunnen geven in de oorzaken van de inactiviteit van de afgestudeerden.

Geschiedenis van het Finse onderwijssysteem

In de jaren 1960 was het niveau van het onderwijs in Finland laag; slechts één op tien inwoners voltooide meer dan negen jaar basisonderwijs en weinig mensen behaalden een universitair diploma. De motivatie en het kwalificatieniveau van de leerkrachten kunnen de gemaakte vooruitgang gedeeltelijk verklaren, hoewel het niveau van de Finse leerlingen pas onlangs opvallend is gestegen. "Voor 2000 kwam Finland slechts zelden voor op de lijsten van de beste onderwijssystemen. Hoewel Finland altijd goed heeft gescoord

¹⁹ Wegens een tekort in bepaalde vakgebieden heeft de Ministerraad einde 2013 de afschaffing van quota voor die gebieden goedgekeurd, vanaf 2020.

²⁰ http://www.studyinfinland.fi/where_to_study/polytechnics

²¹ Van de 15% die geen werk had zette 8% zijn studies verder en was 7% op zoek naar werk. Bron: http://stat.fi/til/sijk/2012/sijk_2012_2014-02-12_tie_001_en.html

²² Dat cijfer is berekend op basis van de afgestudeerden die in 2009 als werkzoekende waren ingeschreven na hun studies. Het onderschat de werkelijke tewerkstellingsgraad, aangezien het geen rekening houdt met de afgestudeerden die werk vonden zonder inschrijving als werkzoekende. Portrait statistique de la jeunesse bruxelloise à son arrivée sur le marché du travail, Brussels observatorium voor de werkgelegenheid, februari 2011.

op het vlak van de leesvaardigheid, presteerde het nooit boven het gemiddelde in vijf internationale evaluaties van wiskunde of wetenschappen tussen 1962 en 1999.²³

In de jaren 1970 voerde Finland in het gehele land een verplicht gemengd en gratis onderwijs in. Sindsdien heeft Finland een reeks “trage en regelmatige hervormingen” van het onderwijssysteem doorgevoerd, met de volgende wetten als mijlpalen.

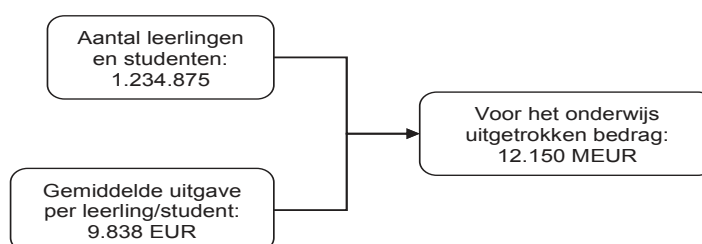
²³ Finland, *Slow and steady Reform for consistently high results, in Strong Performers and successful Reformers in Education: lessons from PISA for the United States, chapter 5, OECD, 2010.*

Jaar	Wet	Inhoud
1995	Wet over de hogescholen	Oprichting van hogescholen (start van de werkzaamheden in augustus 1996)
1998	Wet over het basisonderwijs	Algemene doelstellingen en verdeling van de uren in het basisonderwijs
1998	Wet over het hoger secundair onderwijs	Algemene doelstellingen en verdeling van de uren in het hoger secundair onderwijs
1998	Wet over het beroepsonderwijs en de beroepsopleiding	Samenwerking tussen de beroepsopleiding en enerzijds de opleidingsinstellingen en anderzijds de werkgevers
2003	Decreet over de evaluatie van het onderwijs	Wijziging van het mandaat van het Nationaal Onderwijscomité en de oprichting van de Raad voor de evaluatie van het onderwijs
2004	Decreet over de universitaire diploma's	Invoering van de structuur van diploma's in 3 cycli, opgelegd door Bologna
2007	Wet over het welzijn van het kind	Bescherming van de rechten van het kind op een gezonde omgeving en een evenwichtige ontwikkeling
2009	Decreet over de Raad voor de evaluatie van het hoger onderwijs	Definitie van de opdracht en de samenstelling van de Raad voor de evaluatie van het hoger onderwijs

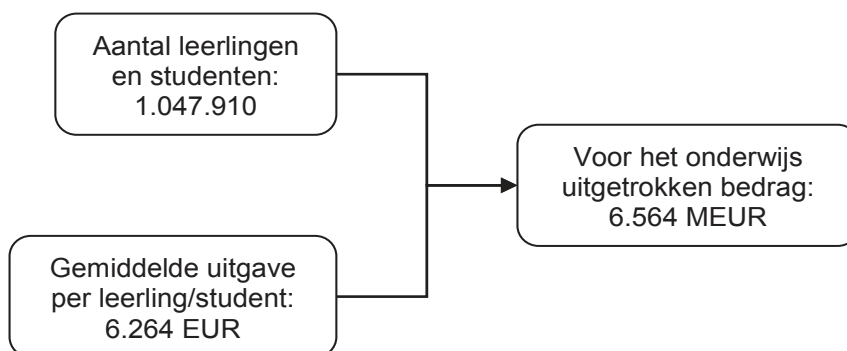
Aan het onderwijs toegekende middelen

In 2012 bedroeg het totale onderwijsbudget in Finland EUR 12,1 miljard (tegen actuele prijzen), voor 1,2 miljoen leerlingen en studenten²⁴.

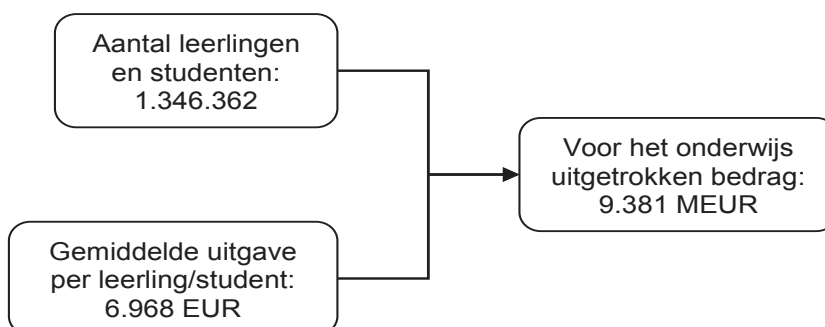
²⁴ Bron: Statistics Finland

Volgens het CERPE zouden in de Franse Gemeenschap de onderwijskosten oplopen tot EUR 6,6 miljard (tegen actuele prijzen) voor iets meer dan een miljoen leerlingen en studenten²⁵.

De Vlaamse Gemeenschap besteedde in 2012 EUR 9,4 miljard (tegen actuele prijzen) aan 1,3 miljoen leerlingen en studenten.

De uitgaven zijn gemiddeld (alle niveaus samen) lager in België dan in Finland. Het hoge aantal zittenblijvers in de Franse Gemeenschap verlengt de gemiddelde duur van de schoolloopbaan. De cumulatieve uitgaven per leerling (noodzakelijk voor de financiering van de volledige schoolloopbaan) zijn laag in vergelijking met de andere Europese landen, in termen van koopkrachtpariteit. Ze zijn iets lager in Finland dan in België²⁶. Hoewel Finland meer middelen uittrekt voor de directe begeleiding, besteedt België meer aan de extra jaren van de schoolloopbaan... met een vergelijkbare totale kostprijs per student als gevolg!

Strikt budgettair bekeken is het Finse succes dus moeilijk te verklaren. Daarentegen is

²⁵ Schmitz, V. en Deschamps, R., *Financement et dépenses d'enseignement et de recherche fondamentale en Belgique: évolutions et comparaisons communautaires et internationales*, cahier Nr. 73, CERPE, Namen, 2014.

²⁶ OESO 2012. Voor hetzelfde bedrag dat per leerling tussen 6 en 15 jaar wordt uitgetrokken, besteedt de Franse Gemeenschap een lager bedrag dan Finland per leerling en per schooljaar, omdat de gemiddelde schoolloopbaan langer is als gevolg van het aantal zittenblijvers.

het duidelijk dat de grote nadruk op begeleiding (met minder zittenblijvers als gevolg) een kostprijs heeft. De Franse en in mindere mate de Vlaamse Gemeenschap staan voor een delicate opdracht: meer uitgeven aan een gedifferentieerde begeleiding en aan onmiddellijke remediëring, om op die manier de duur van de schoolloopbanen te verkorten. Uiteindelijk zouden de Gemeenschappen een daling waarnemen van de kosten per leerling (omdat het aantal jaren van de schoolloopbaan vermindert), en zou de schoolervaring van de leerlingen uiteraard verbeteren.

Organisatie van het onderwijssysteem

In de afgelopen 40 jaar is Finland overgeschakeld van een zeer gecentraliseerd systeem, dat de voorkeur gaf aan een externe evaluatie, naar een meer lokaal systeem waarin de leerkrachten hun programma's opstellen op basis van een nationaal referentiekader. De financiering van het onderwijs is, veel meer dan in België, afkomstig van de gemeenten (lokaal niveau). Er is geen tussenniveau meer. Jean Hindriks en Marijn Verschelde verduidelijken in hun studie²⁷ dat "de afslanking van de Finse onderwijsbureaucratie is begonnen in 1985 met de afschaffing van de 'districtsregeringen'. Deze entiteiten waren voordien verantwoordelijk voor het bepalen van de budgetten van de scholen en het opstellen van de leerplannen. Door deze overbodige structuren af te schaffen, bespaarde men geld dat opnieuw werd geïnvesteerd in jongeren met leerproblemen. Momenteel telt het Finse ministerie van Onderwijs minder dan 400 ambtenaren, tegenover 1.600 tien jaar geleden."

"De financiering is voornamelijk afkomstig van de 336 gemeenten, maar de staat harmoniseert de middelen. Hoewel de staat slechts 1% bijdraagt van het schoolbudget in de rijkste gemeente, Espoo (nabij Helsinki), levert hij gemiddeld 33% van de middelen en zelfs tot 60% in de arme gemeenten."²⁸

Om de decentralisatie te ondersteunen, heeft de regering de lerarenopleiding verbeterd en een beknopt en gestructureerd gemeenschappelijk referentiekader ontwikkeld²⁹. Terwijl het door de regering opgelegde nationale referentiekader vroeger erg dwingend was, hebben de scholen en leerkrachten vandaag een grote autonomie om het aan de lokale onderwijscontext aan te passen.

27 Hindriks, J. en Verschelde, M., "L'école de la Chance", Regards économiques, nr. 77, 2010.

28 Descamps, Ph., "En Finlande, la quête d'une école égalitaire", Le Monde diplomatique, januari 2013. De gegevens zijn afkomstig van het Nationaal Onderwijsbureau, een onafhankelijk agentschap dat verantwoordelijk is voor de controle van de programma's en de evaluatie van het lager en middelbaar onderwijs.

29 Voor het leerplichtonderwijs: http://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/basic_education

Voor het hoger secundair onderwijs: http://www.oph.fi/download/47678_core_curricula_upper_secondary_education.pdf

De logica van het systeem is dat de investering in het vermogen van de leerkrachten en de scholen om aan de behoeften van alle leerlingen te voldoen, in combinatie met een strikt gemeenschappelijk werkkader, de creativiteit van de leerkrachten om zich lokaal uit te drukken stimuleert, zonder afbreuk te doen aan de realisatie van de door de overheid bepaalde gemeenschappelijke doelstellingen.

Finland geeft zijn leerkrachten dus autonomie, en terecht: ze krijgen een aangepaste opleiding om het gemeenschappelijke referentiekader aan te passen aan de lokale context van de leerlingen. Sinds het begin van de jaren 1990 is er trouwens geen inspectie meer³⁰. Deze autonomie gaat gepaard met vertrouwen: er is geen responsabiliseringssysteem (met sancties en/of beloningen) voor de leerkrachten, en er is evenmin sprake van een vergelijking tussen de scholen. Maar er is echter ook geen verplichte bijscholing. Verscheidene Finse waarnemers betreuren deze afwezigheid van een opleidingsplan tijdens de loopbaan³¹.

“ *Terwijl Finland meer middelen besteedt aan de directe omkadering, spendeert België geld aan bijkomende jaren van het schooltraject. De totale kostprijs per leerling is vergelijkbaar!* ”

De lokale beleidsmakers beoordelen de korte- en langetermijneffecten van hun beslissingen op de kwaliteit van de scholen aan de hand van door het ministerie opgelegde kwaliteitscriteria³². Ze kunnen hun tekortkomingen identificeren en ze in de context van hun jaarlijkse begroting en planning plaatsen. Dankzij de kwaliteitscriteria kan men de activiteiten beoordelen op een lokaal (school) of regionaal niveau. Zo bevorderen ze de regionale samenwerking, over de grenzen van de gemeenten heen.

Men heeft vier kwaliteitskaarten ontworpen voor de kwaliteit van de structuren in het basisonderwijs:

1. het bestuur
2. het personeel
3. de economische middelen
4. de evaluatie

30 http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/koulutuksen_arviointi/?lang=en

31 Onder andere M. Kalmbach van de Universiteit van Jyväskylä en M. Kansanen van de Universiteit van Helsinki ("Regular in-service teacher education [...] is badly needed").

32 http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/Perusopetuksen_laaturiteerit.html?lang=en

Daarnaast zijn er zes kwaliteitskaarten met betrekking tot de leerlingen:

1. de uitvoering van het programma
2. de organisatie van het onderwijs
3. de ondersteuning van het leren, de ontwikkeling en het welzijn
4. inclusie en invloed
5. de samenwerking school-thuis
6. de veiligheid van de leeromgeving

De kaarten bevatten een beschrijving van de kwaliteitscriteria en -factoren van de activiteiten.

In sommige aspecten van het onderwijs keert men echter terug naar een centralisatie. De bijscholing werd bijvoorbeeld georganiseerd door scholen of soms op het niveau van de gemeenten, die sessies in verschillende scholen inrichtten. In 2010 startte het ministerie van Onderwijs met de ontwikkeling van een nationaal programma om een meer uniforme toegang tot de professionele ontwikkeling te garanderen, en het zal deze trend ook in de toekomst versterken. Voorlopig gebeurt er echter nog niets, omdat de gemeenten de voortgezette opleiding niet willen of niet kunnen financieren³³.

Relaties tussen scholen

In de late jaren 1990 drongen bepaalde actoren aan op een grotere vrijheid van de schoolkeuze. De PISA 2000-resultaten (gepubliceerd in 2001), die bijzonder lovend waren voor het Finse onderwijssysteem³⁴, namen die voorstellen echter veel wind uit de zeilen. Het onderwijs functioneerde (zeer) goed zonder concurrentie tussen de verschillende scholen. Finland kan niet beoordelen welke impact de invoering van concurrentie tussen scholen zou hebben gehad. Maar volgens Jouni Valijarvi, hoogleraar onderwijskunde aan de universiteit van Jyväskylä, "is de competitieve aanpak geneigd het algemene niveau te verlagen. Onze zwakkere leerlingen werken ontzettend goed, zodat de kloof tussen hen en de best presterende leerlingen erg klein is in vergelijking met andere landen. Maar we weten dat we hard moeten werken met deze leerlingen. Als je de concurrentie opdrijft, zullen de zwakkere leerlingen de dupe zijn en zal de kloof groter worden."³⁵ Finland geeft de gelijkheid van de schoolresultaten dus voorrang op de gelijkheid van kansen in het

33 Gesprek met professor Kalmbach (hoogleraar aan de Universiteit van Jyväskylä)

34 1ste plaats met 546 punten voor lezen, 4de plaats in wiskunde met 536 punten (tegenover 557 voor Japan op de 1ste plaats) en 3de plaats met 538 punten voor wetenschappelijke cultuur (tegenover 552 voor Korea op de 1ste plaats). Op Europees niveau staat Finland bovenaan in alle drie de disciplines.

35 Alex Duval Smith, Inside the best school in the world, The Observer, 25 sept. 2005 (online geraadpleegd op 8 mei 2014)

verplicht onderwijs, zodat alle leerlingen van 16 jaar dezelfde basis verwerven. Het stimuleert scholen om te leren van elkaar, op basis van hun benadering van de kwaliteit. Dat heeft geleid tot een versterking van de “laterale capaciteiten”, dat wil zeggen de algemene invoering van innovatieve praktijken en de verruiming van de onderwijsmethoden³⁶.

In Finland bezoekt minder dan 2% van de leerlingen privéscholen. Een groot verschil met de Franse Gemeenschap, waar het gesubsidieerde vrije net in het gewone onderwijs de helft van de schoolbevolking dekt. In Vlaanderen volgen twee op drie leerlingen privéonderwijs³⁷.

36 Sahlberg, P., Education policies for raising student learning: the Finnish approach, Journal of Education Policy, 2007, p. 167. Geciteerd in Darling-Hammond, L., What we can learn from Finland's successful school reform, www.nea.org

37 Franse Gemeenschap: Indicateurs de l'enseignement 2013; Vlaamse Gemeenschap: Statistisch jaarboek 2012-2013.

Godsdienst(en) in Finland

Na een lange periode van katholicisme verwelkomde Finland (onder Zweedse heerschappij) de protestantse hervorming. De Evangelisch-Lutherse Kerk is sinds 1923 de staatskerk. Het aantal kerkgangers kent echter een gestage terugloop: het daalde van 95% in 1950 naar 75% vandaag.

C. Kenmerken van het schoolsysteem

Zittenblijven

Het Finse leerplichtonderwijs lijkt in veel opzichten een groot belang te hechten aan het welzijn en de ontwikkeling van de leerlingen. Het percentage zittenblijvers is bijvoorbeeld bijzonder laag (4% tegenover 47% in de Franse Gemeenschap en 27% in de Vlaamse Gemeenschap).

Bestaat er een verband tussen zittenblijven en schoolresultaten? De vraag is in veel landen zeer omstreden, en wij beweren niet ze definitief te beantwoorden. Toch toonde het PISA 2009-onderzoek aan dat de meer inclusieve systemen³⁸ over het algemeen betere gemiddelde scores behaalden³⁹ dan de andere. Een diepgaande studie zou de oorzaken van deze verschillen moeten identificeren en wijzigingen van de huidige praktijken moeten voorstellen.

Want hoewel er vandaag stemmen opgaan om het zittenblijven af te schaffen, beschouwen veel Belgische leerkrachten en ouders het als een noodzakelijk kwaad⁴⁰. De Franse Gemeenschap heeft de campagne Décolâge! gelanceerd om lokale oplossingen te vinden voor het probleem van het zittenblijven in de derde kleuterklas en in het basisonderwijs⁴¹. De campagne ging in het begin van het schooljaar 2012 van start en het is nog te vroeg om haar effectiviteit te beoordelen.

38 De inclusieve systemen werken met leeftijdsgroepen, met als belangrijk gevolg een differentiatie van het niveau van de leerlingen. De belangrijkste voordelen zijn de cohesie van de groep leerlingen en de daling van de schoolkosten (verbonden aan het zittenblijven). Dergelijke systemen vereisen een gedifferentieerde pedagogische aanpak van de leerkracht, aangepast aan de niveaoverschillen tussen de leerlingen van eenzelfde groep.

39 19 punten meer voor lezen voor de systemen met minder dan 10% zittenblijvers, 30 punten meer voor lezen voor de systemen waarin minder dan 20% van de scholen leerlingen met moeilijkheden doorstuurt, 24 punten meer voor lezen voor de systemen waarin minder dan 15% van de scholen de leerlingen per niveau groepeerd (PISA 2009 - tabel I.2.3).

40 Volgens een enquête gepubliceerd in de Gezinsbond in 2010 "lijkt volgens 65% van de ouders en 58% van de leerkrachten de praktijk van het zittenblijven in de schoolloopbaan een doeltreffende oplossing voor leerproblemen."

41 Onderzoekers van de ULB en de ULg hebben een educatieve kit ontwikkeld die de leerkrachten in staat stelt het probleem aan te kaarten op de manier die hen het meest geschikt lijkt. Kit beschikbaar op de website: <http://www.decolage.be>

Kostprijs van het onderwijs

De toegang tot het onderwijs is gratis, vanaf de kleuterschool tot de hogere studies. Alleen het volwassenenonderwijs moet worden betaald.

De maaltijden zijn gratis voor de leerlingen van de kleuterschool, de lagere school en de middelbare school. Voor de hogere studies worden ze gesubsidieerd door de overheid.

Daarnaast verstrekt Finland gratis schoolboeken en schoolbenodigdheden (schriften, potloden, ...) aan de leerlingen van het kleuter- en lager onderwijs. Ook de reis tussen de woonplaats en de school wordt vergoed⁴², tenzij de leerling ingeschreven is in een andere school dan de standaard toegekende school.

Zowel voor het hoger secundair onderwijs als voor de hogere studies kunnen de studenten beurzen of leningen ontvangen. In 2012 besteedde Finland 7% van het onderwijsbudget aan financiële steun voor studenten.

In België bepaalt het 'Schoolpact' van 29 mei 1959 dat "het bewaarschoolonderwijs, het lager- en het secundair onderwijs kosteloos is in de inrichtingen die de Staat subsidieert" (art. 12).

De scholen kunnen de ouders of de (meerderjarige) leerling echter vragen om bepaalde kosten te dekken, zowel in de Franse Gemeenschap (Decreet Taken van 24 juli 1997)⁴³ als in de Vlaamse Gemeenschap (Decreet basisonderwijs van 25 februari 1997, artikelen 27, 27bis, 27ter, 27quater). De Vlaamse Gemeenschap heeft een bewustmakingscampagne gelanceerd bij de scholen, nadat een studie aan het licht bracht dat het secundair onderwijs gemiddeld 978 euro per jaar per kind kost⁴⁴. Voor de Franse Gemeenschap zou een gedetailleerde studie welkom zijn.

42 Er is een kilometerlimiet (die varieert afhankelijk van de gemeente en de graad). Eventuele uitstappen worden niet automatisch vergoed door de gemeenten.

43 <http://www.enseignement.be/index.php?page=26778>

44 "Studiekosten in het secundair Onderwijs", Hoger Instituut voor de Arbeid, oktober 2008.

D. Leerlingen

Relatie van de leerling met het leren

In Finland is het welzijn van de leerlingen een belangrijk aandachtspunt voor het ministerie en de scholen. Dat blijkt vooral uit de wet over het welzijn van het kind van 2007. De leerlingen krijgen veel pauzes en lokale bronnen getuigen van een goede verstandhouding tussen leerlingen en leerkrachten⁴⁵. Eigenaardig genoeg behoort Finland, samen met België, tot de Europese landen waar de leerkrachten het minste belang lijken te hechten aan de sociale en emotionele ontwikkeling van de leerlingen: minder dan 60% van de leerlingen bezoekt een school waar een consensus bestaat over de sociale en emotionele ontwikkeling van de leerlingen (bijlage 1). Nog verrassender is dat de Finse leerlingen (van 15 jaar) zeggen het minst gelukkig te zijn op school: slechts 66% zegt gelukkig te zijn op school, tegenover minstens 80% in de meeste Europese landen (bijlage 2). Toch moeten deze percentages met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, omdat ze alleen de uitspraken van de leerlingen in de peiling weerspiegelen. Bovendien heeft 'geluk' niet in alle culturen dezelfde betekenis...

Vergeleken met de andere Europese landen hebben de Finse leerlingen (van 15 jaar) een bescheiden en serene houding tegenover hun leerervaring. Ze schatten hun niveau te laag in, maar zijn weinig angstig tijdens het oplossen van wiskundige problemen⁴⁶.

Na het einde van het leerplichtonderwijs (16 jaar) is de schoolloopbaan veel moeilijker. We weten dat een grote meerderheid van de leerlingen die hun secundaire studies willen voortzetten, mag doorstromen. De universiteiten hanteren echter een zeer strenge selectie in het toelatingsproces (zie boven). De leerlingen van het hoger secundair onderwijs die hun studies willen voortzetten, hebben dus een sterke extrinsieke motivatie (toelating tot de faculteit en de universiteit van hun keuze)⁴⁷.

45 De leerkrachten eten 's middags samen met de leerlingen; er is geen straf, enz. Zie onder andere de getuigenissen van: Malaty, G., What are the reasons behind the success of Finland in PISA?, Universiteit van Joensuu (Finland), 2006.

46 PISA 2012, volume III, hoofdstuk 4. Zie de cijfers die de leerlingen zichzelf toekennen voor efficiëntie ("self-efficacy") en angst.

47 Universiteit in de strikte zin van het woord of universiteit voor toegepaste wetenschappen (vroeger "polytechnische scholen")

Beoordeling van de vaardigheden van de leerlingen

De in 1991 opgerichte Nationale Onderwijsraad bepaalt de normen voor het verplicht en hoger secundair onderwijs en organiseert de nationale evaluaties van de scholen, om te garanderen dat alle leerlingen dezelfde basis verwerven. Ongeveer één op tien scholen stemt in met een dergelijke evaluatie (georganiseerd met variabele intervallen⁴⁸). De resultaten worden niet gepubliceerd. Alleen de scholen zelf krijgen een evaluatierapport. De proeven worden meestal in het zesde en negende jaar afgenomen voor wiskunde, moedertaal en literatuur, de tweede taal en vreemde talen.

Met de hervormingen van het leerplichtonderwijs heeft het onderwijssysteem getracht de obstakels die een succesvolle schoolloopbaan ondermijnen (in de brede zin) weg te nemen. Dat verklaart met name de geleidelijke verdwijning van de praktijk van het zittenblijven en de uitsluitend op academische prestaties gebaseerde evaluatie van de leerlingen. Het percentage zittenblijvers in Finland was vroeger hoog, zoals nu in België. In het oude Finse schoolsysteem was het niet ongebruikelijk dat leerlingen van de lagere school doubleerden en was zittenblijven een essentieel pedagogisch principe in het lyceum. Toen het nieuwe negenjarige geïntegreerde schoolsysteem werd ingevoerd, was

48 De tussenpozen zijn zeer lang (soms bijna tien jaar), omdat de evaluatie erg omslachtig is.

De Finnen zijn uitstekende lezers

Hoewel de Finse leerlingen sinds het begin van de jaren 2000 in alle domeinen goed presteren, is het bekend dat de Finnen altijd al hebben uitgeblonken in leesvaardigheid. De onderwijswetenschappers verklaren dat door de praktijken die de Kerk vanaf de 17de eeuw aan alle Finse burgers heeft opgelegd.

De Zweed Isaacus Rothovius was de bisschop van Turku tussen 1627 en 1654. Hij creëerde het model voor de lutherse dienst waarbij alle gelovigen de belangrijkste elementen van de catechismus woord voor woord moesten lezen tot zij ze uit het hoofd kenden. Tijdens openbare hoorzittingen werd het competentieniveau getest. Elke Fin moest voor zijn vormsel en zijn huwelijk de catechismus kunnen lezen. Deze veeleisende praktijk heeft in hoge mate bijgedragen tot de geletterdheid van het Finse volk. Vandaag behoren de Finnen tot de meest toegewijde bibliotheekgebruikers.

Is dit een culturele, onmogelijk te repliceren situatie? Polen is een goed tegenvoorbeeld. Tussen 2000 en 2009 slaagde het land erin de leesprestaties van zijn 15-jarige leerlingen in een PISA-test te verbeteren met het equivalent van een derde van een schooljaar. De Poolse leerlingen hebben hun leesvaardigheid verbeterd dankzij een bewustmakingscampagne die meer dan tien jaar geleden werd gelanceerd en die ouders stimuleert om hun kinderen elke dag 20 minuten voor te lezen.

bijna de helft van de afgestudeerden van het hoger secundair onderwijs op een gegeven ogenblik in hun schoolloopbaan één keer of meer blijven zitten⁴⁹.

Begeleiding van en specifieke steun voor leerlingen

Per leerkracht zijn er ongeveer 10 leerlingen, zowel in België als in Finland⁵⁰. Een klas telt gemiddeld 18 leerlingen. Het begeleidingsniveau is dus uitermate vergelijkbaar.

In Finland worden de leerkrachten opgeleid om te differentiëren en leerlingen met moeilijkheden weer op niveau te brengen (in de klas en in overleg met het educatieve team). Bovendien kunnen ze de hulp van een gespecialiseerde leerkracht inroepen. Gemiddeld één op zes leerlingen doet tijdens zijn schoolloopbaan beroep op een gespecialiseerde leerkracht⁵¹.

“ *In Finland vormt het welzijn van de leerlingen een belangrijke bekommernis voor het ministerie en de scholen* ”

Toetreding tot de arbeidsmarkt

Finland heeft instellingen opgericht om de interactie tussen scholen en bedrijven te bevorderen. De taak van de Nationale comités voor onderwijs en opleiding voor verschillende domeinen en de Nationale coördinatiegroep voor het onderwijs en de opleiding is tweeledig: enerzijds zijn ze verantwoordelijk voor de planning en ontwikkeling van het beroepsonderwijs en de beroepsopleiding, anderzijds moeten ze de interactie tussen het onderwijs en het beroepsleven verbeteren. Vanaf het derde schooljaar nemen de leerlingen één uur per week in groepsverband deel aan een oriëntatieactiviteit, en tijdens de twee laatste jaren van het leerplichtonderwijs (tussen hun 15 en 16) aan een individueel gesprek. Zo kan elke leerling zijn professionele carrière plannen en de uitdagingen van de latere opleiding identificeren. Uit een recent onderzoek⁵² blijkt dat 83% van de studenten van het beroepsonderwijs vindt dat de opleiding een goede voorbereiding op het beroepsleven is. 78% van hen denkt onmiddellijk na het afstuderen werk te vinden.

49 Sahlberg, P., A Model Lesson, Finland shows us what equal opportunity looks like, American Educator, 2012.

50 De bronnen geven aan dat het aantal leerlingen per leerkracht iets lager is in België dan in Finland (9,3 en 10,6 resp. in PISA 2012 en 10,5 en 13,1 resp. in Eurostat), met zeer gelijksoortige niveaus in de twee grote Belgische Gemeenschappen.

51 Bouckaert, Ch., Forces et faiblesses du système éducatif finlandais, conferentie gegeven in het kader van de cursus "Question de pédagogie de la discipline" (METH089), UREM ULB, 2008.

52 Enquête Dialogi, 3573 respondenten uit tien beroepsscholen, 2012.

Volgens een nationaal onderzoek⁵³ uit 2002 bij een duizendtal Belgische studenten uit het 5e, 6e en 7e jaar van het secundair onderwijs, gaat 67% van hen de professionele toekomst met tamelijk veel of zeer veel vertrouwen tegemoet (geen onderscheid tussen studierichtingen). 81% van de leerlingen uit het technisch onderwijs en 89% van de leerlingen uit het beroepsonderwijs zegt (zeer) goed voorbereid te zijn op zijn professionele toekomst.

Finland had heel wat zittenblijvers, net als België nu

De werkloosheidscijfers bij jongeren (15-24 jaar) temperen dat enthousiasme echter enigszins. Terwijl de jeugdwerkloosheid in de Vlaamse Gemeenschap tussen de 10% en 20% bedraagt, lopen de percentages in de Franse Gemeenschap en Finland op tot 20% en 30% (Eurostat 2011). Een onderzoek van de praktijken in de buurlanden zou leerzaam zijn (Nederland, Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk hebben percentages van minder dan 10%).

53 Enquête DREAM, Les jeunes et leur avenir professionnel: entre rêve et réalisme, nationale enquête, mei 2002.

E. Leerkrachten

Lerarenopleiding

Finland eist al tientallen jaren een hoog competentieniveau van al zijn leerkrachten. Sinds 1974 volgen zowel de leerkrachten van de basisschool als de leerkrachten van het secundair onderwijs een universitaire opleiding. Enkele jaren later (1979) hervormde de Finse regering het volledige hogere onderwijssysteem, met de standaardisatie van de universitaire diploma's tot gevolg. De diploma's die aan de leerkrachten van het basisonderwijs worden uitgereikt, hebben nu dezelfde waarde als de andere diploma's (vijf opleidingsjaren, masterniveau). In 1995 werd de maatregel uitgebreid tot de leerkrachten van het kleuteronderwijs. De universitaire opleiding van de leerkrachten werd dus een kwart eeuw voor het succes van het Finse onderwijs in de internationale enquêtes hervormd (behalve voor de leerkrachten van het kleuteronderwijs). Hoewel de kwaliteit van de leerkrachten vaak wordt aangehaald als de belangrijkste reden van het succes van het onderwijssysteem, verklaart ze dus niet alles. We mogen niet vergeten dat de leerkrachten de afgelopen decennia meer autonomie hebben gekregen. Een groter vertrouwen in hun capaciteit om pedagogische benaderingen te ontwikkelen op maat van de lokale behoeften en de specifieke behoeften van de leerlingen, heeft waarschijnlijk eveneens bijgedragen tot het Finse succes.

91% van de Finse leerkrachten bezit een universitair diploma⁵⁴, tegenover minder dan 40% in België⁵⁵.

“ *De Finnen hebben altijd uitgeblonken in lezen. Experts op het vlak van onderwijswetenschappen schrijven dit toe aan de praktijken die de kerk vanaf de 17e eeuw aan alle Finse burgers oplegde.* ”

Het opleidingsprogramma is gericht op de evenwichtige ontwikkeling van elke leerkracht, door middel van een proces dat theorie en praktijk combineert en de autonomie (het vermogen om zelfstandig op te zoeken en na te denken) tijdens het volledige traject ontwikkelt. Deze aanhoudende aandacht voor onderzoek is bedoeld om de leerkrachten een reflexieve vaardigheid te laten verwerven die verder gaat dan hun activiteiten in de klas. Ze moeten zich ook voeden met de ervaring van hun collega's en onderzoekers in de onderwijswetenschappen.

⁵⁴ Bron: OESO. Dit percentage zou in de komende jaren moeten stijgen tot 100%. De 9% leerkrachten die in 2012 geen universitair diploma hadden, zijn waarschijnlijk mensen die in het begin van hun carrière niet aan dergelijke verplichting moesten voldoen.

⁵⁵ OESO, PISA 2012 (volume IV), figuur IV.3.4, p. 99.

De recente resultaten van het TALIS-onderzoek tonen echter aan dat veel Finse leerkrachten het gevoel hebben niet goed voorbereid te zijn op hun werk:

- 28% van de leerkrachten in de eerste graad van het secundair onderwijs zegt niet goed of helemaal niet voorbereid te zijn op de inhoud van de geleerde stof,
- 36% zegt niet goed of helemaal niet voorbereid te zijn op de op de geleerde stof toegepaste pedagogie, en
- 34% zegt niet goed of helemaal niet voorbereid te zijn op de pedagogische praktijk van de geleerde stof.

De schooldirecteuren menen daarentegen dat slechts 4% van de leerlingen een leerprobleem heeft dat te wijten is aan een gebrek aan competentie van de leerkrachten voor wiskunde (ook 4% voor wetenschappen). (Het verschil met de perceptie van de leerkrachten zelf is opvallend).

“ 81% van de leerlingen van het technisch onderwijs en 89% van de leerlingen van het beroepsonderwijs verklaart (zeer) goed voorbereid te zijn op zijn professionele toekomst. ”

In België loopt dat percentage op tot 25% voor wiskunde en 21% voor wetenschappen⁵⁶. Een diepgaand onderzoek zou ook hier welkom zijn. We kunnen de duur van de lerarenopleiding verlengen, zoals aangekondigd in de verklaring van de nieuwe regering van de Franse Gemeenschap. De Vlaamse Gemeenschap heeft verklaard dat ze een oriëntatietest zal invoeren bij het begin van de lerarenopleiding.

Het gevaar bestaat echter dat een verhoging van de academische eisen voor nieuwe leerkrachten het tekort aan leerkrachten zal vergroten. Wij hebben elders aanbevelingen gegeven voor het starten van een positieve cyclus voor de herwaardering van het beroep⁵⁷.

⁵⁶ OESO, PISA 2012 (volume IV), figuur IV.3.5, p. 101.

⁵⁷ Itinera Institute, 2014-19: *(Re)motivons les enseignants et les élèves!*, 2014.

Motivatie van de leerkrachten

Uit talrijke getuigenissen blijkt dat Finse leerkrachten een benijdenswaardige sociale status hebben: hun autoriteit wordt erkend en mensen willen graag leerkracht worden. De Finse samenleving is zeer egalitair, wat de uniformiteit van de functies en statussen voor een gedeelte verklaart.

Zelfs voor ze aan de universiteiten werd toevertrouwd, genoot de lerarenopleiding veel prestige. (Ze werd aanvankelijk in de vorm van seminars georganiseerd.) Het beroep van leerkracht is dus al lang in trek. Het hoge academische niveau dat van de toekomstige leerkrachten wordt verwacht, maakt bovendien dat zij ook in aanmerking komen voor andere banen, ook al omdat de hogere universiteitsdiploma's verplicht twee vakken moeten omvatten, een major en een of meer minors. In de lerarenopleiding is een minor in pedagogische wetenschappen verplicht.

Hetzelfde geldt voor België met de masters (in een 'major' discipline) met didactische doeleinden.

De universiteiten aanvaarden de studenten op basis van hun bekwaamheid. Veel afgestudeerden van het hoger secundair onderwijs willen leerkracht worden in het basisonderwijs ([tabel 1](#)).

Tabel 1 : Percentage deelname aan het toelatingsexamen leerkracht lager onderwijs (jaren 1 tot 6, voor de leerlingen tussen 7 en 13 jaar)

Bronnen: Nationale onderwijsraad (www.oph.fi), bureau voor de statistiek (www.stat.fi)

Jaar	2011	2012	2013
Diploma's van het algemeen hoger secundair onderwijs	32.801	31.996	NA
Kandidaten die deelnamen aan het nationaal examen voor de toelating tot de opleiding voor leerkracht lager onderwijs	8.856	11.976	12.493
Deelname aan test	27%	37%	NA

De selectie omvat verscheidene fasen. Eerst rangschikt de onderwijsraad de kandidaten op basis van hun schoolresultaten (test op het einde van het hoger secundair onderwijs en tussentijdse resultaten) en hun ervaring met kinderen. Per plaats worden drie of vier kandidaten gekozen, die een selectieproef moeten afleggen op basis van een aantal

naslagwerken. Vervolgens worden ze beoordeeld op hun gedrag in groep en hun communicatievaardigheden. Ten slotte verdedigen ze hun kandidatuur in een persoonlijk gesprek. Dit hoge niveau verklaart waarom minder dan één op de tien kandidaten wordt toegelaten tot de opleiding voor leerkracht lager onderwijs (tabel 2).

Tabel 2 : Slaagpercentage voor de toelatingstest voor de opleiding leerkracht lager onderwijs (jaren 1 tot 6, voor de leerlingen tussen 7 en 13 jaar)
Bron: Nationale Finse onderwijsraad (www.oph.fi)

Jaar	2011	2012	2013
Kandidaten die deelnamen aan het nationaal examen voor de toelating tot de opleiding voor leerkracht lager onderwijs	8.856	11.976	12.493
Kandidaten die slaagden voor de nationale test	811	879	886
Slaagpercentage	9,2%	7,3%	7,1%

Ondanks de benijdenswaardige sociale status en het hoge academische niveau vindt meer dan 40% van de leerkrachten dat de maatschappij hun beroep niet waardeert⁵⁸.

In de Franse Gemeenschap studeert één van de vijf studenten die zich inschrijven in de lerarenopleiding voor het lager onderwijs af⁵⁹. De schifting gebeurt niet bij de toelating, maar na het eerste bachelorjaar: 51% slaagt, 22% moet het jaar overdoen en 27% haakt af...

“ *Eén leerkracht op drie noemt zich zeer slecht voorbereid op zijn taak... maar de directeurs vinden bijna alle leerkrachten competent!* ”

Betrokkenheid van de leerkrachten

Een grote meerderheid van de Finse leerkrachten werkt voltijds (85% van de vrouwen en meer dan 90% van de mannen). In België geven veel leerkrachten de voorkeur aan halftijds werk, vooral vrouwen: slechts 55% van de Belgische leerkrachten werkt voltijds (bijlage 3). Een onderzoek bij de leerkrachten zou hun motivatie en carrièreperspectieven in kaart kunnen brengen. Het lijkt ons essentieel om te luisteren naar de spelers op het veld, teneinde deze discrepantie te verklaren.

⁵⁸ OESO, Talis 2013, tabel 7.2.

⁵⁹ Jaar 2010-2011. Bron: Indicateurs de l'enseignement 2013

F. Conclusie en vooruitzichten

Het loont ongetwijfeld de moeite het Finse onderwijssysteem onder de loep te nemen. We hopen te hebben aangetoond dat het een aantal vragen oproept waarop wij het antwoord schuldig moeten blijven. Waarom zeggen de Finse leerlingen (van 15 jaar) minder gelukkig te zijn op school dan hun leeftijdsgenoten in de andere Europese landen (bijlage 2)? Wat gebeurt er met de leerlingen die geen toegang krijgen tot het hoger onderwijs? Zetten ze onmiddellijk de stap naar de arbeidsmarkt, of beginnen ze aan een studie van tweede keuze? In welke mate is het succes van het Finse onderwijssysteem toe te schrijven aan de culturele context en de benijdenswaardige sociale status van leerkrachten? Die factoren zijn niet verwaarloosbaar, maar waarom vond de (weliswaar opmerkelijke) verbetering van de competenties van de leerlingen niet vroeger plaats? Waarom zeggen zoveel Finse leerkrachten dat ze slecht of helemaal niet voorbereid te zijn op hun beroep, na een vijfjarige universitaire studie die theorie, onderzoek en praktijk combineert? Waarom vinden zoveel leerkrachten dat de maatschappij hun beroep niet waardeert?

“ *Het Finse ministerie van onderwijs is zowel een kenniscentrum als een bestuurs- en beheercentrum* ”

Duidelijke antwoorden op deze vragen zijn echter niet noodzakelijk om in het Finse onderwijs denkpistes te vinden voor de verbetering van onze Belgische onderwijssystemen.

De Finnen vinden dat hun onderwijs sterk kan worden verbeterd. Dat blijkt uit het ontwikkelingsplan 2011-2016 van het ministerie van Onderwijs en Cultuur⁶⁰, met doelstellingen zoals de verhoging van de scholingsgraad en de verbetering van het welzijn van de leerlingen, terwijl Finland al een koploper is in die domeinen. Finland rust dus niet op zijn lauweren. In dat verband is de pessimistische aankondiging door de regering van de resultaten van PISA 2012 veelzeggend: “Proficiency of Finnish youth declining”⁶¹.

De nieuwe minister van Onderwijs, Krista Kiuru, heeft onlangs beloofd een nationale campagne te lanceren om deze lichte achteruitgang van het Fins onderwijssysteem (in vergelijking met de andere geëvalueerde landen) te onderzoeken. De aanbevelingen uit dat onderzoek zullen de basis vormen voor een hervorming van het leerplichtonderwijs, net zoals in de jaren 1990.

Een – vaak genoemde – succesfactor van het Finse onderwijs is de kwaliteit van de leerkrachten. We hebben gezien dat deze factor niet alles kan verklaren. Het is ook belangrijk om de kwaliteit van de overheidssteun aan de leerkrachten te benadrukken.

60 <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm03.pdf>

61 <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2013/12/pisa.html?lang=en>

Het Finse ministerie van Onderwijs is zowel een middelen centrum als een bestuur- en controle centrum. De raad voor de evaluatie van het onderwijs, een in 2003 opgericht orgaan van experts, heeft tot doel “het leerproces van de leerlingen, het werk van de leerkrachten en de ontwikkeling van de scholen te steunen.”⁶²

“ *Er is te horen – vooral aan de Finse universiteiten – dat het niveau van de studenten die ze ontvangen, ontoereikend is (ondanks de numerus clausus!).* ”

We moeten er hier aan herinneren dat de meest gedetailleerde (en meest gemediatiseerde) studie, PISA, betrekking heeft op leerlingen van 15 jaar. Er wordt geopperd, vooral aan de Finse universiteiten, dat het niveau van de studenten ontoereikend is⁶³ (ondanks de numerus clausus!). Het werk is zeker nog niet klaar, maar de ambitie van de Finnen om hun onderwijssysteem te verbeteren, is alvast veelbelovend. Het nationaal strategisch plan Europe 2020 kondigt de doelstelling van de regering aan om “van Finland het meest competente land ter wereld te maken tegen 2020⁶⁴”. We moeten op zijn minst erkennen dat het de Finnen geenszins aan vastberaden wil ontbreekt...

62 http://www.edev.fi/portal/english5/basis_for_operation

63 Kalmbach, J.-M. , & Nakayama, A. (2012). “From school to university: the student admission system in Finland”. In Journal of Faculty and Staff Development in Higher Education, (2012) (Vol.10) , 33-37. Ehime University.

64 Europe 2020 Strategy, Finlands National Programme, Ministry of Finance, 2013, p.45. Beschikbaar op: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/nrp2013_finland_en.pdf

Referenties

- Alex Duval Smith, Inside the best school in the world, The Observer, 25 sept. 2005 (online geraadpleegd op 8 mei 2014)
- Bouckaert, Ch., Forces et faiblesses du système éducatif finlandais, conferentie in het kader van de cursus "Question de pédagogie de la discipline" (METH089), UREM ULB, 2008.
- Darling-Hammond, L., What we can learn from Finland's successful school reform, National education association, 2010. Online geraadpleegd op 28 april 2014.
- Descamps, Ph., "En Finlande, la quête d'une école égalitaire", Le Monde diplomatique, januari 2013.
- Enquête Dialogi, 3573 respondenten uit tien beroepsscholen, 2012.
- Enquête DREAM, Les jeunes et leur avenir professionnel: entre rêve et réalisme, nationale enquête, mei 2002.
- Finland, Slow and steady Reform for consistently high results, in Strong Performers and successful Reformers in Education: lessons from PISA for the United States, hoofdstuk 5, OESO, 2010.
- Hindriks, J. en Verschelde, M., "L'école de la Chance", Regards économiques, nr. 77, 2010.
- Itinera Institute, 2014-19: (Re)motivons les enseignants et les élèves!, 2014.
- Kalmbach, J.-M. , et Nakayama, A., "From school to university: the student admission system in Finland". In Journal of Faculty and Staff Development in Higher Education, vol.10, pp. 33-37, Ehime University, 2012. Online beschikbaar: web.opar.ehime-u.ac.jp/books/img/journal10-5_nakayama.pdf
- Koivuhovi, S., et Sirkku, K., The impact of school choice on pupils' learning, learning-related attitudes and motivation, extract uit de ECER-conferentie, 2013.

- Komulainen, S., 'White flight' in Finland? A qualitative Study into Finnish-born Families' Housing and School Choices in Turku, Finnish Yearbook of Population Research XLVII 2012, pp. 51-64.
- Malaty, G., What are the reasons behind the success of Finland in PISA?, Universiteit van Joensuu (Finland), 2006.
- OECD Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills, OECD, 2013.
- Pekkarinen, T., Uusitalo, R. et Kerr, S., "School tracking and intergenerational income mobility: Evidence from the Finnish comprehensive school reform", Journal of Public Economics vol. 93 (7-8), pp. 965–973, 2009. Geciteerd in Hindriks, J. en Verschelde, M., "L'école de la Chance", Regards économiques, nr. 77, 2010.
- Sahlberg, P., A Model Lesson, Finland shows us what equal opportunity looks like, American Educator, 2012.
- Sahlberg, P., Education policies for raising student learning: the Finnish approach, Journal of Education Policy, 2007, p. 167. Cité dans Darling-Hammond, L., What we can learn from Finland's successful school reform, www.nea.org
- Sahlberg, P., The secret to Finland's success: educating teachers, Stanford Center for opportunity policy in education, 2010. Online geraadpleegd op 28 april 2014.
- Schmitz, V. en Deschamps, R., Financement et dépenses d'enseignement et de recherche fondamentale en Belgique: évolutions et comparaisons communautaires et internationales, cahier N°73, CERPE, Namen, 2014.
- "Studiekosten in het secundair Onderwijs", Hoger Instituut voor de Arbeid, oktober 2008.
- Varjo, J. & Kalalahti, M., Recognising and controlling the social cost of parental school choice, extract uit een presentatie tijdens een conferentie in 2014.
- Vuorio-Lehti, M., Valkolakin viesti: Ylioppilastutkintokeskustelu Suo messa toisen maailmansodan jälkeen. Turun Yliopiston julkaisu. Turku: Painosalama Oy, 2006. Geciteerd in Harju, T., The Finnish matriculation examination: an essential part of Finnish education since 1852, 2013.

Informatie over Finland

- Officiële terminologiebank van het Algemeen Secretariaat van de regering:
- mot.kielikone.fi/mot/valter/netmot.exe?UI=en80
- Europe 2020 Strategy, Finlands National Programme, Ministry of Finance, 2013, p.45. Beschikbaar op: ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/nrp2013_finland_en.pdf
- Godsdienst in Finland: www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_en.html
- Het leven van Ugo Cygnaeus: www.jyu.fi/tdk/museo/unoe.html
- Het ministerie van Onderwijs en Cultuur (in het Engels): www.minedu.fi/pisa/taustaa.html?lang=en
- Algemeen bestuur van het Fins onderwijs (in het Engels): www.oph.fi/english
- Infopankki "Finland in uw taal" (opvang van immigranten): www.infopankki.fi
- UNESCO Institute for statistics: www.uis.unesco.org
- Statistics Finland: www.stat.fi

Bijlagen

Bijlage 1

Percentage leerlingen in scholen met een consensus over de sociale en emotionele ontwikkeling van leerlingen

Bron: OESO, PISA 2012, figuur III.1.1

Bijlage 2

Percentage leerlingen dat zegt gelukkig te zijn op school

Bron: OESO, PISA 2012, figuur III.1.2

